O‘ZBEKISTON–TURKIYA STRATEGIK HAMKORLIGINING YANGI SIFAT BOSQICHI VA TARIXIY NATIJALARI

Qosimova Dilafruz Shavkatovna

Annotatsiya; Maqolada O‘zbekiston va Turkiya o‘rtasidagi strategik hamkorlikning shakllanishi, institutsional rivojlanishi va zamonaviy mazmuni siyosiy-diplomatik, savdo-iqtisodiy, investitsiyaviy, transport-logistika hamda madaniy-gumanitar yo‘nalishlar kesimida tahlil qilinadi. Tadqiqotning nazariy asosini strategik sheriklik, institutsional hamkorlik va o‘zaro iqtisodiy bog‘liqlik yondashuvlari tashkil etadi. Tarixiy-qiyosiy tahlil, rasmiy hujjatlarning kontent-tahlili va ilmiy adabiyotlarni o‘rganish usullaridan foydalanildi. Ilmiy manbalar ikki davlat munosabatlarining tarixiy tebranishlardan muntazam va institutsionallashgan hamkorlikka o‘tganini ko‘rsatadi. 2024-yilda keng qamrovli strategik sheriklikni chuqurlashtirish to‘g‘risidagi deklaratsiyaning imzolanishi va 2026-yilda tarmoq kelishuvlarining qabul qilinishi munosabatlarning yangi bosqichini ifodalaydi. Shu bilan birga, siyosiy kelishuvlarni ularning amaliy ijrosidan farqlash, savdo tarkibi va investitsiyalarning samaradorligini alohida baholash zarurligi ta’kidlanadi. Xulosa sifatida strategik sheriklikning kelgusi samaradorligi kelishuvlarning bajarilishi, iqtisodiy kooperatsiyaning chuqurlashuvi va inson kapitaliga yo‘naltirilgan hamkorlik bilan belgilanadi.

Kalit so‘zlar: O‘zbekiston, Turkiya, strategik hamkorlik, keng qamrovli strategik sheriklik, xalqaro munosabatlar, savdo-iqtisodiy aloqalar, investitsiya, transport-logistika, turkiy davlatlar, madaniy-gumanitar hamkorlik.

Davlatlararo strategik hamkorlikni faqat diplomatik uchrashuvlar yoki siyosiy bayonotlar yig‘indisi sifatida tushuntirish yetarli emas. Uning mazmuni siyosiy muloqotning muntazamligi, iqtisodiy manfaatlarning uyg‘unligi, kelishuvlarni amalga oshiruvchi institutlarning mavjudligi va jamiyatlararo aloqalarning barqarorligi bilan belgilanadi. O‘zbekiston–Turkiya munosabatlari ushbu jihatlarni birlashtiruvchi ko‘p qirrali sheriklik sifatida alohida ilmiy qiziqish uyg‘otadi.

O‘zbekiston va Turkiya o‘rtasidagi aloqalar mustaqillikdan keyin siyosiy, iqtisodiy va madaniy yo‘nalishlarda shakllandi. Keyingi yillarda oliy darajadagi uchrashuvlar va strategik muloqot mexanizmlari hamkorlikni tizimli tusga keltirdi. Hamzaoğlu yuqori darajadagi maslahatlashuv mexanizmlari munosabatlarni institutsionallashtirishga imkon berishini ta’kidlaydi [1]. Bu yondashuv strategik hamkorlikni faqat deklarativ maqom emas, balki doimiy qarorlar va ularni ijro etish mexanizmlari orqali baholash zarurligini ko‘rsatadi.

2024-yil 6-iyunda keng qamrovli strategik sheriklikni chuqurlashtirish to‘g‘risidagi qo‘shma deklaratsiya imzolandi. Shu tashrif doirasida ilmiy almashinuv, yuqori texnologiyalar, energetika, turizm, madaniyat, qishloq xo‘jaligi va boshqa yo‘nalishlarni qamrab olgan 19 ta hujjat bo‘yicha imzolash marosimi o‘tkazildi [2]. 2026-yil 29-yanvarda Oliy darajadagi strategik hamkorlik kengashining to‘rtinchi yig‘ilishi natijasida sog‘liqni saqlash, ta’lim, iqtisodiy-moliyaviy aloqalar, tog‘-kon sanoati, transport yo‘laklari, maxsus iqtisodiy zonalar, migratsiya va madaniyat sohalarida yangi hujjatlar imzolandi [3].

Maqolaning maqsadi – O‘zbekiston–Turkiya strategik hamkorligining yangi sifat bosqichiga o‘tish omillari va tarixiy natijalarini tahlil qilish, institutsional hamda amaliy ko‘rsatkichlarni ajratib ko‘rsatish va istiqboldagi ustuvor yo‘nalishlarni asoslash.

O‘zbekiston va Turkiya munosabatlarining muhim xususiyati – tarixiy, til va madaniy yaqinlikning zamonaviy davlatlararo manfaatlar bilan uyg‘unlashuvidir. Biroq tarixiy mushtaraklikning o‘zi hamkorlik barqarorligini kafolatlamaydi; buning uchun siyosiy ishonch, muntazam maslahatlashuv va kelishuvlarni amalga oshiruvchi institutlar zarur. Hamzaoğlu tadqiqotida ikki tomonlama aloqalarning avvalgi o‘zgaruvchan dinamikasi va so‘nggi davrdagi konstruktiv faolligi qayd etiladi [1].

Imamovning tarixiy-diplomatik tadqiqotlari O‘zbekiston–Turkiya aloqalarining mustaqillikdan keyingi rivojlanishini, oliy darajadagi tashriflarning ahamiyatini va strategik sheriklikka olib kelgan jarayonlarni yoritadi [4; 5]. 2026-yilda e’lon qilingan

maqolada ham munosabatlarning keng qamrovli strategik sheriklik darajasiga ko‘tarilishi tarixiy dalillar va yuqori darajadagi uchrashuvlar bilan bog‘lanadi [5].

2024-yilgi deklaratsiya hamkorlikni ko‘plab amaliy yo‘nalishlarda kengaytirishga qaratildi. Rasmiy ma’lumotga ko‘ra, hujjatlar ilmiy almashinuv va yuqori texnologiyalar, energetika, qishloq xo‘jaligi ta’limi, turizm, madaniyat, standartlashtirish va Jahon savdo tashkilotiga a’zo bo‘lish bo‘yicha texnik ko‘mak kabi masalalarni qamrab olgan [2]. 2026-yilgi uchrashuvda esa yangi tarmoq kelishuvlari qabul qilindi [3]. Demak, yangi bosqichni faqat diplomatik atamaning o‘zgarishi bilan emas, balki hamkorlik yo‘nalishlari va ularni ijro etish mexanizmlarining kengayishi bilan izohlash mumkin.

Savdo-iqtisodiy aloqalar strategik sheriklikning amaliy mazmunini baholashda muhim ko‘rsatkichdir. Biroq umumiy savdo hajmi hamkorlikning barcha jihatlarini ifodalamaydi: eksport-import tarkibi, qo‘shilgan qiymat, texnologiya transferi, qo‘shma ishlab chiqarish va investitsiya loyihalarining natijadorligi ham muhimdir.

2026-yilgi oliy darajadagi muzokaralar yakunida ikki tomonlama savdo, qo‘shma korxonalar va bevosita aloqalarni rivojlantirish ustuvor yo‘nalishlar sifatida ko‘rsatildi [3]. Rasmiy bayonotlarda sanoat, qishloq xo‘jaligi, energetika, tog‘-kon sanoati va maxsus iqtisodiy zonalarda loyihalarni ilgari surish zarurligi ta’kidlangan [3]. Bu yo‘nalishlar hamkorlikni oddiy tovar ayirboshlashdan ishlab chiqarish kooperatsiyasi va texnologik sheriklikka kengaytirish imkonini beradi.

Savdo munosabatlarini yanada muvozanatli rivojlantirish uchun mahsulot nomenklaturasini diversifikatsiya qilish, logistika xarajatlarini pasaytirish, standartlar va sertifikatlash jarayonlarini muvofiqlashtirish hamda kichik va o‘rta biznesning o‘zaro bozorga kirishini yengillashtirish muhim. Hamkorlik samaradorligini savdo tarkibi, qo‘shma korxonalar faoliyati, investitsiyalarning tarmoq taqsimoti, yangi ish o‘rinlari va eksportga yo‘naltirilgan ishlab chiqarish ko‘rsatkichlari orqali baholash taklif etiladi.

O‘zbekistonning Markaziy Osiyodagi joylashuvi va Turkiyaning Yevropa–Osiyo transport tarmoqlari bilan bog‘liqligi tranzit va logistika hamkorligi uchun imkoniyatlar

yaratadi. 2026-yilgi kelishuvlar xalqaro transport yo‘laklarini rivojlantirish masalasini alohida qamrab oldi [3]. Bu yo‘nalish tashqi bozorlar bilan aloqalarni diversifikatsiya qilish va mintaqaviy iqtisodiy bog‘liqlikni kuchaytirish nuqtayi nazaridan muhimdir.

Transport yo‘laklarining amaliy samaradorligi geografik joylashuv bilan birga chegara o‘tish jarayonlari, bojxona rasmiylashtiruvi, tariflar, infratuzilma o‘tkazuvchanligi va davlatlararo muvofiqlashtirishga ham bog‘liq. Shuning uchun transport hamkorligini yuk yetkazish muddati, tranzit xarajatlari, tashilgan yuk hajmi va yo‘nalishlarning uzluksizligi kabi indikatorlar bilan baholash zarur. Hamzaoğlu O‘zbekiston va Turkiyaning Markaziy Osiyoda barqarorlikni ta’minlash va rivojlantirish borasida umumiy manfaatlarga egaligini qayd etadi [1].

Ta’lim, fan va madaniyat strategik hamkorlikning uzoq muddatli ijtimoiy asoslarini shakllantiradi. 2024-yilgi hujjatlar ilmiy almashinuv, yuqori texnologiyalar, qishloq xo‘jaligi ta’limi, turizm va madaniy hamkorlikni qamrab olgan [2]. 2026-yilda esa ta’lim, sog‘liqni saqlash va madaniy hamkorlik bo‘yicha qo‘shimcha hujjatlar imzolangan [3].

Bu yo‘nalishlarning strategik ahamiyati inson kapitalini rivojlantirish, bilim va tajriba almashish, akademik aloqalarni mustahkamlash hamda jamiyatlararo o‘zaro tushunishni kengaytirish bilan bog‘liq. Hamkorlik samaradorligini qo‘shma ilmiy loyihalar, akademik almashinuv, qo‘shma ta’lim dasturlari, ilmiy nashrlar va kasbiy tayyorgarlik natijalari orqali baholash maqsadga muvofiq. Madaniy mushtaraklikni ilmiy tadqiqotlar, tarjima, merosni saqlash, turizm va ijodiy sanoatni rivojlantirishga yo‘naltirilgan resurs sifatida ko‘rish mumkin.

Ilmiy adabiyotlar va rasmiy hujjatlar tahlili hamkorlikning yangi bosqichini uchta xususiyat orqali tavsiflash imkonini beradi. Birinchisi – institutsional chuqurlashuv: oliy darajadagi kengash va tarmoq mexanizmlari siyosiy muloqotni muntazamlashtiradi. Ikkinchisi – tarmoq jihatdan kengayish: iqtisodiyotdan tashqari ta’lim, sog‘liqni saqlash, migratsiya, transport va madaniyat ham qamrab olinmoqda. Uchinchisi – mintaqaviy

bog‘liqlik: ikki tomonlama hamkorlik Markaziy Osiyo va turkiy davlatlar doirasidagi aloqalar bilan uyg‘unlashmoqda [1; 3–6].

Shu bilan birga, rasmiy kelishuvlarning mavjudligi ularning barcha maqsadlari to‘liq amalga oshganini anglatmaydi. Har bir kelishuv bo‘yicha muddat, mas’ul idora, moliyalashtirish manbasi, natija indikatori va monitoring tartibini belgilash lozim. Mualliflik tahliliga ko‘ra, kelgusi bosqichda siyosiy kelishuvlar ijrosini muntazam monitoring qilish, qo‘shma ishlab chiqarish va texnologiya transferini rivojlantirish hamda ta’lim-ilm-fan hamkorligini inson kapitaliga yo‘naltirish ustuvor vazifa bo‘lishi kerak.

Tadqiqot O‘zbekiston–Turkiya strategik hamkorligining rivojlanishi tarixiy-madaniy yaqinlikning zamonaviy siyosiy, iqtisodiy va institutsional manfaatlar bilan uyg‘unlashib borayotganini ko‘rsatadi. 2024-yilgi keng qamrovli strategik sheriklik deklaratsiyasi va 2026-yilgi oliy darajadagi uchrashuv doirasida imzolangan hujjatlar hamkorlik yo‘nalishlari kengayishi va tarmoq mexanizmlari rivojlanishini tasdiqlaydi [2; 3].

Birinchidan, yangi sifat bosqichi institutsional mexanizmlarning mustahkamlanishi va hamkorlikning ko‘p tarmoqli tus olishi bilan tavsiflanadi. Ikkinchidan, savdo-iqtisodiy aloqalarning kelgusi samaradorligi umumiy hajm bilan birga mahsulotlar tarkibi, qo‘shilgan qiymat, texnologik kooperatsiya va investitsiya loyihalarining natijadorligiga bog‘liq. Uchinchidan, transport-logistika aloqalari mintaqaviy bog‘liqlikni kuchaytirishi mumkin, biroq buning uchun infratuzilma va ma’muriy jarayonlarni muvofiqlashtirish talab etiladi. To‘rtinchidan, ta’lim, fan va madaniyat sohalaridagi hamkorlik inson kapitalini rivojlantirish va xalqlar o‘rtasidagi uzoq muddatli aloqalarni mustahkamlashga xizmat qiladi.

Umuman olganda, strategik hamkorlikning tarixiy ahamiyati diplomatik yaqinlik bilan cheklanmaydi. Uning uzoq muddatli natijasi siyosiy kelishuvlarning amaliy ijrosi, iqtisodiy hamkorlikning sifat jihatdan chuqurlashuvi, transport aloqalarining rivojlanishi va inson kapitaliga yo‘naltirilgan qo‘shma tashabbuslarning samaradorligi bilan belgilanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Hamzaoğlu, H. Turkey-Uzbekistan Relations: Strategic Cooperation and Partnership. Uluslararası Toplumsal Bilimler Dergisi, 2022, 6(2), 313–329. https://dergipark.org.tr/en/pub/toplumsalbilimler/article/1144373
2. President of the Republic of Uzbekistan. Uzbekistan–Türkiye Talks: Key Outcomes. 6 June 2024. https://president.uz/en/lists/view/7296
3. President of the Republic of Uzbekistan. Outcomes of the Talks Marked by Important Agreements. 29 January 2026. https://president.uz/en/lists/view/8891
4. Imamov, B. K. Diplomatic Relations between Uzbekistan and Turkey (1991–2018). Alma mater (Вестник высшей школы), 2021, № 8, pp. 85–90.
5. Imamov, B. K. The Development of Uzbekistan–Turkey Relations to the Level of a Comprehensive Strategic Partnership. Oriental Journal of Social Sciences, 2026, 6(06). https://doi.org/10.37547/supsci-ojss-06-06-06
6. Murtazayeva, Sh. M. The Role of Uzbekistan in Turkey's Geopolitical Strategy in Central Asia. Oriental Journal of Social Sciences, 2025, pp. 10–17. https://doi.org/10.37547/supsci-ojss-05-06-02
7. Rajabov, Q., Bekmuratov, X. O'zbekiston va Turkiya o'rtasidagi iqtisodiy va madaniy hamkorlik tarixidan. Toshkent: Tafakkur, 2017.
8. Hepaktan, C. E., Çılbant, C. Geçmişten Günümüze Türkiye ile Özbekistan'ın Dış Ticaret İlişkileri. CBÜ Sosyal Bilimler Dergisi, 2016, 14(2), 97–110.
9. Ekinci Furtana, T. Özbekistan ve Türkiye Arasında Serbest Ticaret Anlaşması Potansiyelinin İncelenmesi: Stratejik Fırsatlar ve Ekonomik Etkiler. 17th International Conference on Knowledge, Economy & Management, Tashkent, 27–29 October 2024.